

Наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі!

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 40 (1503) 7 КАСТРЫЧНІКА 2020 г.

ХІІ справаздачна-выбарная канферэнцыя Віцебскай абласной арганізацыі ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"

У Віцебскай абласной бібліятэцы 27 верасня адбылася ХІІ справаздачна-выбарная канферэнцыя ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны". Са справаздачным дакладам выступіў старшыня Віцебскай абласной рады Ю.М. Бабіч. Напачатку Юрый Міхайлавіч зазначыў, што згодна з планам гэтай канферэнцыя планавалася яшчэ ў сакавіку, аднак эпідэміялагічная сітуацыя не дазволіла тады яе правесці.

Потым усе прысутныя ўшанавалі памяць сяброў ТБМ з розных рэгіёнаў, якія адышлі з гэтага свету. На жаль, у апошні час з жыцця пайшлі такія вядомыя сябры арганізацыі, як Юрый Нагорны, Мікалай Карніенка, Алёна Канапацкая.

Затым старшыня абласной рады спыніўся на асноўных момантах працы арганізацыі за апошнія два гады. Ён распавёў пра шэраг імпрэзаў і сустрэчаў, якія ладзіліся за гэты перыяд. Таксама адзначыў, што вядзецца актыўная праца з аддзеламі адукацыі па адкрыцці беларускіх класаў, школ і гімназій. Асаблівую ўвагу Юрый Міхайлавіч акцэнтаваў на тым, што кіраўніцтва абласной рады рэгулярна сустракаецца з высокімі прадстаўнічымі асобамі вобласці і горада, дзе вырашаюцца важныя пытанні аб пашырэнні, папулярнасці мовы, афармленні шклядаў, абвестак, назваў прыпынкаў у горадзе па-беларуску.

Важным вынікам працы ТБМ з'яўляецца афіцыйнае аднаўленне дзейнасці Ушацкай раённай арганізацыі. У справаздачы была адзначана вялікая праца рэгіянальных структур, якія праводзяць дастаткова шмат мерапрыемстваў, каторыя спрыяюць пашырэнню беларускасці. Асаблівую падзяку за супрацоўніцтва Юрась Бабіч выказаў ВДУ імя Машэрава і асабіста дэкану факультэта гуманітарныя і моўных камунікацый прафесару Сяргею Нікалаенку, а таксама Віцебскаму адзя-

ленню "Руху за свабоду", Віцебскай дыяцэзіі каталіцкага касцёла, кіраўніцтву Віцебскай абласной бібліятэкі і іншым.

У спрэчках па дакладзе выступілі яшчэ некалькі прадстаўнікоў арганізацыі. У прыватнасці, Галіна Варатынская (Ушацкая раённая арганізацыя), Кастусь Севярынец (Віцебская гарадская арганізацыя), Георгій Станкевіч (Бешанковіцкая раённая арганізацыя), Людміла Нікіціна (Віцебская раённая арганізацыя) і іншыя. Так, сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў Георгій Станкевіч падкрэсліў значнасць рэдагаванай ім газеты "Крынка", якая выдаецца на беларускай мове і ў якой з'яўляюцца надзённыя пытанні беларускасці. Людміла Нікіціна - кіраўнік Заронаўскай суполкі Віцебскага раёна - канстатавала плённую працу "Народнага музея гісторыі Заронаўскага краю", жаданне школьнікаў, моладзі ўдзельнічаць менавіта ў беларускамоўных імпрэзах. Моцным папулярызатарам роднай мовы выступае і Беларускі тэатр "Лялька", дзе традыцыйна гучыць сакавітае беларускае слова. Пра гэта гаварыла сп-ня Людміла Сіманёнак.

Згодна са статутам, быў абраны новы склад абласной рады і рэвізійнай камісіі, вылучаны дэлегаты на з'езд ТБМ ад раённых і гарадскіх суполак, прыняты план дзейнасці абласной арганізацыі на наступныя два гады. Потым адбыліся выбары старшыні і намеснікаў. Старшыняй Віцебскай абласной рады была абрана **Марына Міхайлаўна Белыхавастава** - магістр філалогіі, настаўнік гісто-

рыі, чалавек з нацыянальна-накіраванымі поглядамі і крэатыўнымі падыходамі да беларушчаны. Абраная старшыня адзначыла, што мова для яе - гэта не пусты гук. Мова - гэта тое, што нясе ў сабе гісторыю беларускага народа і непарыўна звязана з ім. Намеснікам старшыні абласной рады абрана **Алена Сакалова** - выкладчыца англійскай мовы.

Больш за дзве гадзіны працягваўся зацікаўлены абмен думкамі, абмяркоўваліся надзённыя праблемы з жыцця абласной арганізацыі. Кожны з прысутных мог у нязмушанай, але разам з тым дзелавой атмасферы падзяліцца ўражаннямі, абмеркаваць планы і ідэі.

Канферэнцыя засведчыла, без сумневу, пазітыўны настрой і дэлегатаў, і гасцей. І гэта нагхняе на далейшую стваральную працу!

Наталля Ермакова,
сябра ТБМ, студэнтка ВДУ імя Машэрава.

Справаздачна-выбарная канферэнцыя Менскай абласной арганізацыі ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"

3 кастрычніка ў Менску на сядзібе ТБМ па Румянцава, 13 прайшла Менская абласная канферэнцыя ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны".

Дэлегатаў на канферэнцыю вылучылі Нясвіжская, Слуцкая, Валожынская і Заслаўская арганізацыі. Прысутнічалі дэлегаты ад Нясвіжскай, Слуцкай і Заслаўскай арганізацый, а таксама старшыня Менскай абласной арганізацыі Мікола Курільчык, які стаіць на ўліку ў Салігорскай арганізацыі ТБМ.

На канферэнцыі прысутнічалі старшыня ТБМ Алена Анісім і намеснік старшыні Станіслаў Суднік.

Канферэнцыя заслухала справаздачу старшыні Менскай абласной арганізацыі М. Курільчыка і прыняла яе да ведама.

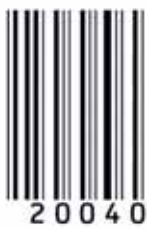
У выступленнях дэлегатаў утрымоўвалася інфармацыя пра дзейнасць раённых структураў, а таксама крытыка ў адрас абласнога кіраўніцтва. Асабліва крытычна выказвалася старшыня Слуцкай раённай арганізацыі ТБМ Зінаіда Цімошак.

На канферэнцыі была абрана рада Менскай абласной арганізацыі ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны". У раду ўвайшлі: **Наталля Плакса** - старшыня Нясвіжскай арганізацыі, **Людвіка Таўгень** - старшыня Валожынскай арганізацыі, **Зінаіда Цімошак** - старшыня Слуцкай арганізацыі, **Вольга Шарэйка** - старшыня Заслаўскай арганізацыі. Старшыня рады, а таксама рэвізор будучы абраны на паседжанні рады, якое пройдзе 18 кастрычніка ў Менску пасля з'езда ТБМ.

На канферэнцыі абраны дэлегаты на з'езд ТБМ ад абласной арганізацыі: Мікола Курільчык (Салігорск) і Вольга Шарэйка (Заслаўе).

Канферэнцыя рэкамендавала чарговым з'езду ТБМ для разгляду на пасяджанні ТБМ Алену Анісім. Канферэнцыя рэкамендавала ў рэспубліканскую Раду ТБМ Людвіку Таўгень і Наталлю Плаксу.

Яраслаў Грынкевіч.

Баранавіцкае ТБМ правяло справаздачна-выбарчы сход

27 верасня баранавіцкае Таварыства беларускай мовы правяло справаздачна-выбарчы сход за два апошнія гады. Старшыня Таварыства Таццяна Кісель расказала пра зробленую працу, адсправаздачалася кантрольна-рэвізійная камісія.

Зроблена сапраўды шмат спраў, азначыла старшыня рады рэспубліканскага Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Алена Анісім, якая прысутнічала на сходзе:

- Баранавіцкая арганізацыя, як заўсёды, вызначаецца тым, што сябры арганізацыі займаюць, па-першае, вельмі актыўную жыццёвую, грамадзянскую пазіцыю. І па-другое, яны актыўна прасоўваюць беларускую мову, змагаюцца за кожны помнік, за кожную вуліцу, гуртуоцца. І таму плён, вынік дзейнасці арганізацыі вельмі добры.

Звыш 30 сяброў Баранавіцкага ТБМ абралі старшыню - кіраўніком суполкі засталася Таццяна Кісель, абралі новую раду і кантрольна-рэвізійную камісію.

Беларускае Радыё Рацыя.

Новая кніга Сяргея Чыгрына

У Баранавічах у выдавецтве А.Г. Хахол выйшла з друку новая кніга пісьменніка і краязнаўца са Слоніма Сяргея Чыгрына "Ад Слоніма да Жыровіч". Гэта прыгожае, яркае, альбомнага памеру выданне, з чорна-белымі і каляровымі фотаздымкамі, прысвечана гісторыі вёскі Жыровічы і Свята-Успенскаму Жыровіцкаму манастыру, якія знаходзяцца на тэрыторыі Слонімскага раёна. У кнізе распавядаецца таксама пра вядомых і мала вядомых творчых людзей, якія мелі непасрэднае дачыненне да Жыровіч, да Слонімшчыны і да Беларусі наогул. З цікавасцю чытачы працягаюць пра Ларысу Геніюш і Жыровічы, пра братаў Хлябцэвічаў, Серафіма Жыровіцкага, Максіма Бурсевіча, Валянціна Таўлая, Гальяша Леўчыка, Антона Вальчыка, Алега Лойку і іншых асобаў, звязаных з беларускай культурай, літаратурай і царквой. Кніга з густам аздоблена фотаздымкамі, сярод якіх шмат рэдкіх і цікавых. Выданне ўжо паступае ў кнігарні Беларусі.

Аксана Шпак,
Беларускае Радыё Рацыя.

У Лідзе адбылася прэзентацыя кнігі Леаніда Лаўрэша

Кніга "Шпацыры па старой Лідзе" ў Гарадзенскім выдавецтве "ЮрСаПрынт" выйшла з друку ў лютым 2020 года і сабрала добрую прэсу (tut.by, svaboda.org, budzma.by, "Наша слова" і іншыя). Наклад кнігі ўжо практычна разышоўся, але з-за пандэміі каронавіруса прэзентацыю стала магчымым правесці толькі зараз. Новая кніга пісьменніка Леаніда Лаўрэша пісалася каля 20 гадоў. Яна прысвечаная гісторыі вуліц і будынкаў горада Ліды. Пачынаючы ад сэрца горада - Лідскага замка, старонка за старонкай кніга вядзе чытача па старых вуліцах горада, паслядоўна расказваючы гісторыю кожнага дома. Прэзентацыя кнігі адбылася ў Лідзе 30 верасня на курсах "Мова Нанова". Новы сезон курсаў быў адкрыты сёлета 23 верасня прэзентацыяй кнігі прафесара Алеся Краўцэвіча "Дзяржава волатаў". Цікава, што прафесар Аляксей Краўцэвіч з'яўляецца аўтарам прадмовы да сённяшняй кнігі, між іншым прафесар напісаў: "Кніга "Шпацыры па старой Лідзе" - плён іматгадовай працы лідскага літаратара Леаніда Лаўрэша, працы архіўнай, гістарыяграфічнай, але таксама даследчыцка-палявой, менавіта апытання сталых жыхароў горада пра падзеі ХХ ст. Строга падыходзячы да справы, тут не зусім пасуе слова "краязнаўства" як да кнігі, так і да яе аўтара, бо яно асацыіруецца з аматарствам. Больш дакладным будзе акрэсленне "рэгіянальная гісторыя", бо мы маем выкладзенае ў папулярнай форме навуковае даследаванне. Кніга - як вяршыня айсберга, менавіта яго частка, найбольш відочная і даступная для людскога ўспрымання. Па-за полем зроку застаецца "падводная" частка - наімаг большая як на працягласці, так і па аб'ёму праробленай працы. Каштоўнасць кнігі менавіта ў тым, што яна ўяўляе сабой прадукт гістарычнага даследавання, даведзены да канцавой мэты - масавага чытача ... [Чытачы кнігі] могуць з кнігай у руках прайсці па ўсіх апісаных у ёй мясцінах, каб усё спраўдзіць на ўласныя вочы. Прызнаюся, што сам я менавіта так і зраблю ...".

На прэзентацыю кнігі сабраліся людзі, якія цікавіцца беларускай гісторыяй і культурай. Моўныя курсы вяла дасведчаная і вопытная вядоўца "Мовы нанова" Наталля Тананушка. Заняткі яна пачала з апытанкі пра гістарычныя месцы горада Ліда. Таксама выступіў рэдактар газеты "Наша слова" і часопіса "Лідскі летапісец" Станіслаў Суднік. Дарэчы, ён з'яўляецца аўтарам прыгожага вершаванага эпіграфу кнігі:

Пад парасонам часу
на вулках старажытных
Прайдуся я няспешна,
а дзе і пастаю,
І з Лідаю сам-насам
у рысах непазбыўных
Згадаю я вечнасць
і маладоць сваю.

На прэзентацыі кнігі Станіславаў Суднік вельмі высока ацаніў кнігу і, як вядомы і дасведчаны краязнавец, расказаў пра брандмуры ў лідскіх дамах. У сваю чаргу аўтар кнігі распавёў пра старажытную лідскую рынковую плошчу, на якой у свой час, як сімвал еўрапейскай свабоды і гарадскога самакіравання, стаяла лідская ратуша. Дарэчы, зусім нядаўна, 17

верасня, горад адсвяткаваў 430-я ўгодкі надання Лідзе Магдэбургскага права. Слухачы моўных курсаў выявілі высокую цікаўнасць да кнігі. Таму аўтару кнігі яшчэ догі час прыйшлося адказваць на шматлікія пытанні зацікаўленых людзей.

Барыс Баль,
Беларускае Радыё Рацыя,
Ліда. Фота аўтара.

Новыя старонкі гісторыі Лідчыны - у друкаваную скарбонку

Годам заснавання Ліды лічыцца 1323 год, калі былі закладзены мury замка. А 430 год таму, у 1590 годзе, акурат 17 верасня, горад атрымаў Магдэбургскае права. Менавіта да гэтай падзеі і гэтай даты была прымеркавана навукова-практычная канферэнцыя, якая прайшла 18 верасня ў сценах пярыны рэгіёна - старажытнага замка - і запрасіла да плённай шматгадзіннай размовы зацікаўленых аматараў гісторыі з усёй Беларусі.

- Самае страшнае, што можа пачуць гуманітарый: "У вас 10 хвілін на выступленне". Гэты жарт прагучаў ад аднаго са шматлікіх навукоўцаў з нагоды шчырага жадання ў максімальным аб'ёме падзяліцца наяўнай інфармацыяй па гісторыі Лідчыны, якая па крупінках збіралася дзесяцігоддзямі, а таму ў асобных выпадках носіць эксклюзіўны характар. На працягу цэлага дня невядомыя старонкі нашага краю раскрывалі ўдзельнікі навукова-практычнай канферэнцыі "Гісторыка-культурная спадчына Лідчыны".

Падзея насамрэч вельмі знакавая, актуальная, накіраваная гістарычнай. Мерапрыемства такога сур'езнага маштабу мясцовай ўлады і гістарычна-мастацкіх музеяў ладзілі ўпершыню, хаця размова, жаданне, неабходнасць яго правесці луналі ў паветры даўно. Прынамсі, на падобнага роду сустрэчу спрабавалі сабрацца яшчэ ў 2015 годзе, але не атрымалася.

- Толькі праз пазнанне рэгіянальнай гісторыі можна зразумець гісторыю Беларусі ў цэлым, - апавядала галоўны захавальнік фондаў Лідскага гістарычна-мастацкага музея Наталля Хачановіч. - Гэтая думка не новая, але праўдзівасць яе, актуальнасць не выклікаюць сумненняў і сэння. Мы рады, што канферэнцыя ўсё ж такі адбылася. Нягледзячы на тое, што размова падчас сустрэчы ішла выключна пра мінулае, для нас, лідзян, гэта вялікі крок наперад, бо адкрыліся новыя, дагэтуль невядомыя старонкі нашага краю.

Навукова-практычная канферэнцыя "Гісторыка-культурная спадчына Лідчыны" сабрала аднадумцаў з усёй краіны. Сярод іх - вядомыя гісторыкі, краязнаўцы, навукоўцы: прадстаўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, Беларускага навукова-даследчага інстытута дакументазнаўства і архіўнай справы, Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы.

палы і іншыя. Усяго некалькі дзясяткаў чалавек, якіх аб'ядноўвала адно - дасканаласць вывучэння нашага краю (толькі ўявіце сабе!). Спектр тэм быў даволі шырокі, часавыя рамкі - ад старажытнасці да сучаснасці. Тэксты дакладаў падмалі грамадска-палітычныя, культурныя, фальклорныя, рэлігійныя пытанні, ішла размова і пра гістарычна-культурныя каштоўнасці рэгіёна.

У праграме канферэнцыі былі даклады:

Лакізы Вадзіма Леанідавіча, намесніка дырэктара па навуковай рабоце Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "З гісторыі археалагічнага вывучэння першабытных помнікаў Лідчыны";

Пазднякова Валерыя Сямёнавіча, загадчыка аддзела археаграфіі Беларускага навукова-даследчага інстытута дакументазнаўства і архіўнай справы, кандыдата гістарычных навук "Барачка за захаванне Магдэбургскага права ў Лідзе ў канцы XVI - пачатку XVII ст. (ліст Жыгімонта III ад 7 жніўня 1602 г.);

Доўнара Аляксандра Барысавіча, загадчыка аддзела крыніцазнаўства і археаграфіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук "Нарысы з гісторыі гарадскога самакіравання Ліды другой паловы 80-х - пачатку 90-х гадоў XVIII ст.";

Сергачова Сяргея Аляксеевіч, Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, доктара архітэктуры, прафесара "Планіроўка Беліцы XVII стагоддзя - гарадабудаўнічыя рашэнні будучыні";

Семянчук Альбіны Аляксандраўны, Гарадзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Ліда і ваколіцы на старонках "Аналаў" Яна Длугаша";

Трусава Алега Анатоль-

евіча, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Параўнаўчы аналіз будаўнічай тэхнікі Лідскага і Крэўскага замкаў";

Любай Алёны Аляксандраўны, Рэспубліканскі інстытут Вышэйшай школы, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Татарскае асцяжэнне ў Лідскім павеце паводле рэвізіі, татарскіх маэнткаў, праведзенай у 1631 годзе";

Дзярновіча Алега Іванавіча, Інстытут гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Праблема ўзнікнення мураванага абарончага дойлідства ў ВКЛ: Лідскі, Крэўскі і Медніцкія замкі";

Аніпяркова Вадзіма Вадзімавіча, Інстытут гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Акт утварэння Лідскай канфедэрацыі 1792 г.";

Матвейчыка Дзмітрыя Часлававіча, Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, кандыдата гістарычных навук "Паўстанне 1863-1864 гг. у Лідскім павеце: гістарыяграфічны аспект";

Заблоцкай Таццяны Міхайлаўны, Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, аспіранта "Лёс лідскіх піяраў у 1830-1840-х гг. XIX ст.";

Унучака Андрэя Уладзіміравіча, Інстытут гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Ліда на старонках газеты "Наша Ніва" ў пачатку XX ст.";

Даўгач Таццяны Валянцінаўны, Інстытут гісторыі НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук "Крыніцы па гісторыі гарадабудаўніцтва Ліды ў часы Расійскай імперыі";

Ерашэвіча Аляксандра Уладзіміравіча, Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, кандыдата гістарычных навук, дацэнта "Падаткі і падаткаабкладанне ў Лідскім павеце ў першай палове XIX ст.";

Урублеўскага Вадзіма Валер'евіча, Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, кандыдата гістарычных навук "Урадженцы Лідскага павета ў матэрыялах Мінскага акруговага суда канца XIX - пачатку XX стагоддзя (па матэрыялах НГАБ);

Лаўрыненкі Кацярыны Віктараўны, Люблінскі Каталіцкі ўніверсітэт Яна Паўла II, дактаранта, кандыдата гістарычных

навук "Ксяндзы, звязаныя з Касцёлам на тэрыторыі сучаснай Віцебскай дзяржавы - ахвяры нацысцкага тэрору ў Лідзе";

Грыневіч Яніны Ігараўны, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы НАН Беларусі, кандыдата мовазнаўства "Фальклорная спадчына Лідчыны ў архіве Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы";

Сацукевіча Івана Іванавіча, Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, магістра гісторыі "Назвы вуліц і прадмесцяў Ліды як гісторыка-культурная спадчына";

Юрэцкага Станіслава Сцяпанавіча, Апарат Прэзідыума НАН Беларусі, кандыдата гістарычных навук "В. Шукевіч - даследчык старажытнасцей Лідскага павета" і іншых,

а таксама лідскіх даследчыкаў;

Лаўрэша Леаніда Лявонцэвіча, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў "Гісторыя маэнтка Востраў на Лідчыне";

Судніца Станіслава Вацлававіча, галоўнага рэдактара часопіса "Лідскі летапісец" "Да пытання аднаўлення Лідскай ратушы";

Хітруна Аляксандра Часлававіча, навуковага супрацоўніка Лідскага гістарычна-мастацкага музея "Пакінуў спадчыну тугі і веры, або Чарговыя разгадкі жыццёвай і творчай дзейнасці Валянціна Таўляя ў Лідзе".

Адным з ініцыятараў і арганізатараў канферэнцыі выступіў наш зямляк, старшы навуковы супрацоўнік інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук кандыдат гістарычных навук **Кірыл Сыцько**. Ён расказаў пра парафіяльныя хронікі касцёлаў дэ-

каната Лідчыны як гістарычных крыніцы (даклад "Хронікі" парафій Лідскага эканата 1849 г. як гістарычная крыніца");

- Вывучэннем гэтай тэмы я займаюся даўно - з 2006 года, - патлумачыў навуковец. - У 30-я гады мінулага стагоддзя, па сутнасці, знішчылі ўсю навуковую праслойку, якая займалася палявой археаграфіяй. З таго часу, уласна кажучы, да гэтай тэмы ніхто не вяртаўся, гістарычныя крыніцы, якія захоўваліся ў парафіях, не выкарыстоўваліся, ляжалі там мёртвым грузам. Я вырашыў запоўніць гэты прабел, таму што гэта таксама наша гістарычная

спадчына, якую нельга страціць.

... У апошнія гады, якія праходзяць пад знакам шанавання малой радзімы, паўсюдна вялікая ўвага ўдзяляецца гісторыі рэгіёнаў. Бо з яе, як з мазаікі, складваецца гісторыя ўсёй краіны. Адным з пазлаў, якія яшчэ адсутнічаюць у гэтай шырокамаштабнай карціне, і стала навукова-практычная канферэнцыя "Гісторыка-культурная спадчына Лідчыны". Другім павінна стаць асобнае выданне, куды ўвойдуць каля 50 артыкулаў (у тым ліку тыя, якія прагучалі падчас мінулай сустрэчы), прысвечанай нашаму рэгіёну ў гістарычным разрэзе - ад старажытных часоў да сучаснасці. Выхад кнігі запланаваны на наступны год.

Пасля Ліды падобныя канферэнцыі плануецца ў Ашмянах і Глыбокім.

Прыемным момантам канферэнцыі стала ўзнагароджанне выкладчыкаў і вучняў Лідчыны, якія актыўна займаюцца краязнаўчай дзейнасцю і займалі прызывыя месцы на міжнародных і іншых даследчых конкурсах.

**Паводле
Віктарыі ПАЗНЯК (ЛГ).
Фота Лідскага музея.**

Пасля размовы - за справу

Раніцай, раніцай...
Рана-раненька. Ледзь сонца ўзйдзе...
Я збіраўся надзець (бо інакш саграшу я)
Белавымытую, як на свята кашулю,
Як на свята, скаронна паснедаць з сям'ёй,
І паехаць ў поле з лубнянай-сцяўнёй.

Але раніцы не было.
Але сонца ў той дзень для мяне не ўзышло.
Не сыпнуў я зярнят у раллю -
не даждаўся я свята:
Вораг кулямі густа сыпнуў з аўтамата...
Ніл Гілевіч "Але раніцы не было".

Чарговая краязнаўчая сустрэча адбылася ў аддзяленні забеспячэння дзённага знаходжання грамадзян пажылога ўзросту. Нагадаю, што нашы наведвальнікі неаднойчы адпраўляліся ў вандроўкі па Нясвіжчыне, каб на свае вочы пабачыць помнікі прыроды, гістарычныя мясціны, хрысціянскія храмы і даўнія сядзібы, пазнаёміцца з цікавымі людзьмі - адным словам, пашырыць веды пра свой край.

якой прыняў у Гайках пакутную смерць. На мітынг да 50-годдзя трагедыі - новыя звесткі, ад Тадэвуша Грыгеля і Яніны Ялтывой. Для пана Тадэвуша брацкая магіла ў Гайках - гэта магіла яго бацькі, а для пані Яніны - гарадзейскага ксяндза Юзафа Гагалінскага, што быў для яе як другі бацька. Як адзначыла Наталля Плакса, гэтыя матэрыялы нападунялі школьны гістарычна-краязнаўчы музей, створаны з ініцыятывы і стараннямі Нілы Бруй. Да пошуку, экскурсійнай і дабрачыннай дзейнасці далучыліся вучні і настаўнікі, найперш Станіслава Вальчык і Лілея Гаціла.

Удзельнікі сустрэчы дзяліліся сваім досведам пра Гайкі. У прыватнасці, успомнілі добрым словам колішняга старшыню мясцовага калгаса. Менавіта ён першапачаткова парупіўся пра агароджу і крыж на гайкоўскай магіле.

Наталля Васільеўна прапанавала наведвальнікам нашага аддзялення далучыцца да пошуку: калі не адкрываць новыя імёны, то болей даведацца пра людзей,

На гэты раз тэмай сустрэчы была трагічная падзея ва ўрочышчы Гайкі, што датуецца 8 жніўня 1942 года. Сваімі краязнаўчымі напрацоўкамі дзялілася аўтар радыёвыпуску "Хвілінкі нясвіжазнаўства", старшыня раённай арганізацыі ТБМ Наталля Плакса. А збіраліся яны на працягу больш як трыццаці гадоў. Яшчэ ў 1989 годзе са сваімі вучнямі ажыццявіла яна краязнаўчую экспедыцыю ў вёску Ескавічы, што бліз тых, сумна ўзгаданых Гайкоў. Вынікам пошуку стаў унікальны фоназапіс успамінаў жыхара гэтай вёскі, які на свае вочы ад пачатку да канца бачыў ту трагедыю - расстрэл фашыстамі больш васьмідзесяці мірных жыхароў Нясвіжчыны. Праз некалькі гадоў тыя запісы дапоўніліся новымі, ад Ядвігі Саенкі, муж

імёны якіх ёсць у кнізе "Памяць" ды выгравіраваны на помніку. Хто яны? За што трапілі ў чорны фашысцкі спіс? І тады верагодная яшчэ адна сустрэча, калі кожны падзеліцца вынікамі сваіх пошукаў-распытаў. Бо не ўсё сцёрта часам: перадаецца, жыве памяць і пра подзвіг народа, і пра злачынствы перад народам.

Дамовіліся яшчэ абавязкова паехаць ў Гайкі, каб пад Дзяды прыбраць святую мясціну, далучыцца да гайкоўскіх валанцёраў-дабрачынцаў.

Задуманае здзейснілі, далёка не адкладваючы, 22 верасня. Дзень выдаўся ціхі і сонечны. Ён як найлепш наводзіў на думкі пра тое, як важна берагчы мір на сваёй зямлі.

Наталля Дзігмунтовіч. Нясвіж.

30 гадоў назад адбылося ўз'яднанне Германіі

Трэцяга кастрычніка 1990 года адбылося ўз'яднанне Германіі. З моманту эпахальнага для аб'яднанай Еўропы ды і для ўсяго свету падзеі прайшло 30 гадоў. Па гэтым выпадку ў многіх рэгіёнах краіны сёння праходзяць святочныя мерапрыемствы. Галоўнае з іх - урачысты акт - адбылося ў Патсдаме ў павільёне Metropolisshalle ў замку Бабельсберг, дзе сабраліся высокія дзяржаўныя асобы і дэлегацыі грамадзян ад федэральных земляў, паведамляе Deutsche Welle.

На цырымоніі выступіў прэзідэнт ФРГ Франк-Вальтар Штайнмайер (на фота). Ён прапанаваў стварыць мемарыяльны комплекс у памяць пра мірную рэвалюцыю ў ГДР.

- Калі мірная рэвалюцыя павінна заставацца крыніцай натхнення і сёння, то давайце ж створым мемарыял, які будзе нагадваць пра гэтую мужнасць, - сказаў кіраўнік германскай дзяржавы.

Раней у цэрквы Святых Пятра і Паўла адбылося экуменічнае набажэнства, на якім з-за пандэміі прысутнічалі толькі 130 гасцей, у тым ліку Франк-Вальтар Штайнмайер, канцлер ФРГ Ангела Меркель і стар-

шыня бундэстага Вольфганг Шойбле.

З 1990 года ўсходнія і заходнія землі Германіі ў многіх адносінах сталі вельмі падобныя, адзначае ўпаўнаважаны ФРГ па справах усходніх земляў Марка Вандэрвіц. Гэта датычыцца і планавання сям'і, і арганізацыі вольнага часу, і грамадскага жыцця. Паміж захадам і ўсходам Германіі выяўляецца больш падобнаства, чым адрозненняў, сцвярджае спецыяліст, аднак ёсць і істотныя адрозненні: эканамічныя паказчыкі пяці ўсходніх федэральных земляў складаюць толькі 73 адсоткі ад сярэдняга паказчыка па краіне. З 1990 года ўсходнія землі ў чатыры разы павялічылі сваю эканамічную моц, але, нягледзячы на гэта, ніводная ўсходнегерманская зямля пакуль яшчэ не дацягвае па ўзроўні развіцця да самай слабаразвітай заходнегерманскай зямлі. Акрамя таго, сярэдні ўзровень прыбыткаў сям'яў ва ўсходніх землях ФРГ складае толькі каля 89 адсоткаў ад адпаведнага паказчыка ў заходніх землях.

Deutsche Welle.

На здымку: Франк-Вальтар Штайнмайер Фота: faz.net.

Песні і гімны свабоды

Увечары 26 верасня на Нацыянальным стадыёне ў Варшаве (Stadion Narodowy, Warszawa), самай маштабнай пляцоўцы ў краіне - адбыўся канцэрт у падтрымку беларускай дэмакратычнай супольнасці "Салідарныя з Беларуссю" ("Solidarni z Białorusią").

На сцэну выйшлі NIZKIZ, Лявон Вольскі, Зміцер Вайцхошкевіч, "Пегля Пристрастия", а таксама сапраўдныя зоркі польскай музычнай эстрады. Канцэрт трансляваў тэлеканал "Белсат".

Музычныя сустрэчы адбываюцца штодня ў розных раёнах Менска. І ўжо традыцыйна на сустрэчы завітваюць розныя музыкі, такія як Аляксандар Памідораў, Ігар Варашкевіч, Павел Аракелян ды іншыя. Гэта сапраўды надае народным сходам каларыту ды ўмацоўвае сяброўства паміж людзьмі, якія яшчэ колькі тыдняў таму былі проста суседзьмі і мала ведалі адзін аднаго.

Вечарам 29 верасня ў адным з жылых кварталаў адбылася творчая сустрэча с вядомай спявачкай Святланай Бень, якую шмат хто ведае па працы ў кабарэ-бэндзе "Серебряная Свадьба".

29 верасня спеўны сход выканаў гімн "Магутны Божа" ў холе Опернага тэатра ў Менску.

Іспанская паэтка Анхела Эспіноса запісала песню "Час касінараў" на вершы Алеся Чобата з рэпертуару "Дзецюкоў" і перадала музычнае прывітанне беларускаму народу праз Фэйсбук.

Э. Дзвінская.

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

**БАЛАДА УЛАДЗІМІРА САМОЙЛЫ
(29.01.1878 - 1941)**

У ціхім фальварку
пад Менскам зноў летам
Табе не сядзіцца, на хутар Мачаны ідзеш,
Знаёмішся з хлопцам,
што стане вялікім паэтам.
Цябе, як настаўніка, ён не забудзе нідзе.
А зараз вы разам чытаеце прозу і вершы,
І марыце,
што Беларусь будзе вольнай, і свет
Нарэшце аднойчы ўсё ж зробіцца
крышачку лепшым.
Як лепшым не стане,
дык хай хоць не ў войнах жыве.
Якія ў вас добрыя светлыя вечныя мары!
Якія ў вас лёсы?
Ніхто вам не скажа цяпер.
Ты ў неба глядзіш.
Там драбноткіх аблокаў атары.
За імі цікуе вятрыла ў кустах, нібы звер,
Якога ты чуеш, які табе сніцца бывае,
Які ўрэшце прыдзе
і многіх загубіць людзей.
Купала табе свае новыя вершы чытае,
І робіцца дома зноў жыць
і тварыць весялей.
10.04.2020 г.

**БАЛАДА ЕЎСЦІГНЕЯ МІРОВІЧА
(10.08.1878 - 16.02.1952)**

Ляталі над тэатрам матылі,
Як феерверку іскры залатая.
З тэатра глядачы дамоў ішлі,
І ажывалі вуліцы начныя.

А ты на лаўцы ў скверыку сядзеў,
Паліў цыгарку і глядзеў на зоры,
Што плавалі ў фантававай вадзе,
Нібы ў маленькім беларускім моры.

І ты шчаслівым быў, бо здолеў ты
Душою зразумець, што хочучь людзі,
Калі няблізка дзедавы сады
У кветках мёдных і ў пчаліным гудзе.

Тэатар менскі, быццам родны дом,
Табе чужога Тут няма нічога.
І не крычыш: "Усё гары агнём!
Вярнуся ў Піцер, там тэатраў многа!"

Нядаўна гэта ўсё было й даўно.
Цяпер ты глядачом стаіш ля сцэны.
І прад вачыма час той, як кіно,
Дзе ты найверны служка Мельпамены.

Апошні раз "Паўлінку" ты глядзеў.
Дамоў вяртаешся, глядзіш на зоры,
Што плаваюць на Свіслачы ў вадзе,
Якая ўсё цячэ й цячэ да мора.

9.07.2020 г.

**БАЛАДА ГАЛЫША ЛЕЎЧЫКА
(20.07.1880 - 09.1944)**

Вяртаешся з Варшавы зноў у Слонім,
У дом стары, дзе родны дух жыве.
З кавальні бацькавай падковы ў коней
Не губяцца ні ў пыле, ні ў траве.

З табою едзе "Чыжык беларускі",
Але ўсяроўна ты глядзіш з журбой
На колеры зямных палосак вузкіх,
Дзе да пары трымаецца спакой.

І толькі тут, дзе траў густыя грывы,
Дзе да нябёс шумлівыя лясы,
Ты, як ніхто, багаты і шчаслівы,
І разумееш птушак галасы.

Ля прыдарожнага крыжа сыходзіш
І молішся, цалуючы зямлю,
Што ў восеньскім агні, і ў зімнім лёдзе
Жыве, бо чуе нашае: "Люблю".

Рамізінік дрэмле, ды не дрэмлюць коні.
І родны дом бліжэй, ты не ў журбе...
І ты прад смерцю шлях дамоў успомніш,
І чыжык беларускі сядзе ля цябе.

24.07.2020 г.

**БАЛАДА ІГНАТА КРАЧКОЎСКАГА
(4.03.1883 - 24.01.1951)**

На Літаратарскіх мастках вясна пануе.
Сярод філосафаў, паэтаў, мастакоў,
Што ў Пецярбургу засталіся, не сумуеш,
Бо беларусы помняць да сябе любоў,
З якой ты жыў, калі шчэ не ставала сонца
Над беларускім краем, што шукаў святла,
Каб сонца заглянула ў кожнае ваконца,
Каб Беларусь краінаю для ўсіх была.
І ты заўсёды ведаў, дзе твае крыніцы
З жывой спрадвек вадой, якую бацька піў,

І за цябе маліўся, каб ты змог адбыцца
У гэтым свеце чалавекам і любіў,
І верыў, не губляў надзею, волю.
І век не золата, а кнігі ты збіраў,
Якія нам не здраджваюць нідзе, ніколі,
Яны, як вечнасць, пра якую ты пісаў...
На Літаратарскіх мастках вясна пануе.
Мы да цябе праз дождж прыйшлі,

каб ведаў ты,
Што Беларусь жыве,
твой шчыры голас чуе
І будзе чуць праз далеч і гады.

27.02.2020 г.

**БАЛАДА СЦЯПАНА НЕКРАШЭВІЧА
(8.05.1883 - 20.12.1937)**

Ты мог зрабіцца
нашым беларускім Далем...

Ды сонца, што свяціла для цябе заўжды
І асвятляла дзень цяперашні і далеч,
Закратавана на крыжовыя гады.
Цябе ў Сібір саслалі, дзе жывучь удмурты
Сваім зусім нялёгкім, ды сваім жыццём.
Як вежы замкаў, у снягах бялююць юрты,
Няспешна ліжучь соль нябёсную агнём.
І ты глядзіш на поўню,

што люстэркам жоўтым
На захадзе вісіць, дзе твой бацькоўскі дом
І дзе сябры, і не заснеш сягоння зноў ты,
Напоўнены ўспамінамі, радні цяплом,
Якое жыць табе ў снягах дапамагае.
І верыш ты,

што ўсё ж надыдзе добры дзень
І край краінай стане і над чорным краем
Стаяць не будзем мы, трымаючы агмень
У сэрцах,

што ад продкаў перадаўся з мовай,
Якая ёсць, была і будзе з намі век.
І ты не спіш, і, як малітву, шэпчаеш словы:
"Айчына, маці, воля,

вечнасць, чалавек..."
11.04.2020 г.

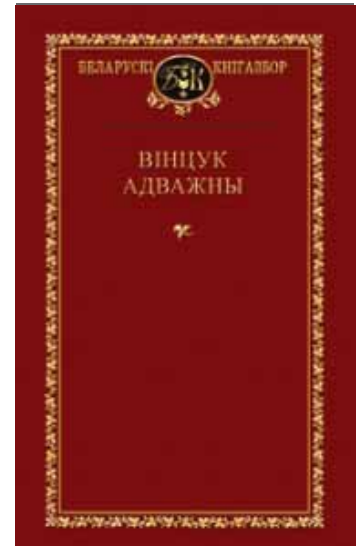
**БАЛАДА МІХАЙЛЫ ГРАМЫКІ
(12.11.1885 - 30.06.1969)**

Выходзіш на сцэну, нібыта ўзлятаеш
У неба да птушак, і вершы чытаеш,
Нібыта агонь і ваду разбіваеш
Аб вецер вясновы, што лётае ў полі,
Які не сущыць ніхто і ніколі.
І слухае моладзь цябе, маладога,
І так, як цябе, не вітаюць нікога
У зале, якая, як цесная клетка.
Сыходзіш са сцэны, як з неба, па кветках,
Каб п'есу пасля напісаць пра Скарыну,
Каб потым у снезе ў тайзе не загінуць,
Каб нафту шукаць у балотным Палесці
І жыць без паэзіі, ды ў паднябессі,
Дзе месца паэтам заўсёды хапае.
Сыходзіш са сцэны, і сцэна знікае,
Губляюцца творы, губляюцца мары.
Дамоў не вярнуцца, самотныя хмары
На захад пльывуць, і ляціш ты за імі
Да хат, да бяроз, што не сталі чужымі.

22.05.2020 г.

**БАЛАДА ВІНЦУКА АДВАЖНАГА
(4.03.1890 - 26.12.1978)**

Да Гальшан ад Гальшан
божым шляхам ідзеш

І малітву з сабой, як Айчыну, нясеш
У сабе, як у Храме, дзе вольна заўжды,
Дзе хапае для ўсіх і агню, і вады.
Не спыняюць цябе ні вятры, ні мароз,
Нараджаюцца вершы ў табе замест слёз
І ў душы закіпаюць, калі бачыш ты,
Як руйнуюцца Храмы, вышэюць платы
Між людзей і знікае святое святло
З тых дарог,

па якіх божым шляхам прайшло
Не адно пакаленне найлепшых сыноў,
Каб у вершах і песнях вярнуцца дамоў.
Ты святар, і табе цэлы свет - Божы шлях,
На якім Беларусь - родны крыж на плячах,
Што нясе ад Гальшан да Гальшан

па жыцці,
Хоць па свеце з Айчынай няпроста ісці...
6.03.2020 г.

(Працяг у наступным нумары.)

Культура Беларусі на фоне сусветнай у XVII - XXI стагоддзях

Матэрыяльная і духоўная культура беларускага народа - адметная прыкмета беларускай нацыі. У развіцці сваёй самабытнай культуры беларусы маюць пэўныя дасягненні. Яны, можа, і не такія значныя, каб здзівіць увесь свет, але наша культура таксама папаўняе сусветную скарбніцу. А некаторыя нашы дасягненні занесены ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Такім чынам, яны ўжо прызнаныя ў свеце. У склад Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА ўвайшлі Белавежская пушча, Нясвіжскі і Мірскі замкі, Геадэзічная дуга Струве. У Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА трапілі народныя абрады: "Калядныя цары" з вёскі Семяжава Капыльскага раёна, "Юраўскі карагод" з вёскі Пагост Жыткавіцкага раёна і ўрачыстасць у гонар абраза Маці Божай Будслаўскай (фэст з вёскі Будслаў Мядзельскага раёна). Беларуская культура займала пэўныя ўплывы ад сваіх суседніх народаў і ў той жа час сама ўплывала на культуру суседніх народаў. Ёсць нашы прозвішчы і на сусветных мапах.

Пры вывучэнні культуры ў школе вельмі важна параўнаць дасягненні свайго народа з дасягненнямі іншых народаў. Тут мы паказалі каротка самае галоўнае ў калонках табліцы. Такая табліца, як апорны канспект, мае вельмі важнае значэнне для паўтарэння гістарычнага матэрыялу, асабліва пры падрыхтоўцы да экзамену. Яна спатрэбіцца і вучням, і настаўнікам. Чытайце пра нашы дасягненні і дасягненні іншых народаў Еўропы і Амерыкі.

Табліца

Еўрапейская і амерыканская культура ў XVII - XXI стст.

Стагоддзі	Заходняя Еўропа і ЗША	Беларусь	Расія
XVII Новы час	<p>Навука. Фрэнсіс Бэкан "Вопыты, ці Настаўленні", Рэнэ Дэкарт "Геаметрыя". Філасоф Бенядыкт Спіноза атаясамліваў прыроду з Богам. Мастацтва і архітэктура - барока, класіцызм. Петэр Паўэл Рубенс, карціна "Саюз Зямлі і Вады". Карціна "Даная" галандскага жывапісца Харменса ван Рэйна Рэбрандта. Карціны італьянскага мастака Мікеладжэлы да Караваджо "Вах", "Пакутніцтва апостала Матвея" і іх дэмакратызм.</p> <p>Літаратура. Французскія камедыі "Тарцоф", "Дон Жуан" Жан-Батыста Мольера. Трагедыя "Сід" П'ера Карнзля. "Горад Сонца" Тамазы Кампанелы.</p> <p>Музыка. Оперы "Арфей", "Вяртанне Уліса на радзіму" італьянскага кампазітара Клаўдзія Мантэвердзі.</p> <p>Архітэктура. Версальскі палац у стылі класіцызму. Архітэктар Франсуа Мансар (палац Мезан-Лафіт каля Парыжа).</p> <p>Побыт. Прымяненне аконнага шкла, выкарыстанне відэльца, абцасаў у жаночым абутку, ужыванне кавы і чаю.</p>	<p>Навука. "Вялікае мастацтва артылерыі" Казіміра Семяновіча. Ілья Капіевіч - кнігавыдавец. Грамадзянскі шрыфт. Філасоф Казімір Лышчынскі. Мацей Сарбеўскі - тэарэтык барока. Мясціц Смярыцкі, Пётра Скарга, Іпачій Пачей, Іасафат Кунцэвіч.</p> <p>Літаратура. "Прамова Мясціцкі", "Ліст да Абуховіча". Сямён Полацкі і яго зборнікі "Вертаград многацветны", "Рыфмалагіён, ці Вершаслоў".</p> <p>Адукацыя. Езуіцкая акадэмія ў Вільні. Рэфарма школ С. Канарскага. Піярскія школы.</p> <p>Музыка. Прыгонныя аркестровыя капэлы ў магнатаў (Слуцк, Нясвіж, Гародня, Дзярэчын, Слонім). Зборнік свецкай кантавай музыкі "Полацкі сшытак".</p> <p>Жывапіс. Іканапісная школа (стыль). Абраза "Нараджэнне Багародзіцы" Пятра Яўсеевіча. Жывапісныя школы (стылі). Фрэскавы роспіс касцёлаў (манументальны жывапіс). Абразы: "Багародзіца Адзігітрыя Неўядальны цвет", "Маці Божая Наваградская" (1673 г.), "Маці Божая Баркалабаўская" (1750-я гг.), "Маці Божая Барунская" (1691 г.).</p> <p>Архітэктура. Свята-Успенскі сабор у Жыровічах, Свята-Пятра-Паўлаўская (Кацярынінская) царква ў Менску. Лямус у Гародні.</p>	<p>Адукацыя і навука. У 1634 г. з'явіўся буквар Васіля Бурцава. "Граматыка" Мясціц Смярыцкага. Падручнік па гісторыі "Сінопсіс", напісаны манахам Інакенціем Гізелем. Экспедыцыя Сямёна Дзяннёва.</p> <p>Літаратура. "Казанне Келара Троіца-Сергіевай Лаўры Абрагама Паліцына", "Калязінская чалабітная" (аповесць аб жыцці святароў).</p> <p>Жывапіс. Карціна Сямёна Ушакова "Спас Нерукатворны".</p> <p>Народны тэатр. Папулярным персанажам тэатра быў блазан - Пятрушка. Упершыню быў створаны тэатр для цара, у якім ставіліся п'есы на біблейскія сюжэты. Ствараліся харавыя школы.</p> <p>Архітэктура. Маскоўскае барока. Церамны палац у Крамлі. Падобнымі па выглядзе былі царква Іллі Прарока ў Яраслаўлі, храм Іаана Златавуста ў Кароўніках і храм Іаана Прадцечы ў Талчове. Драўляны Палац цара Аляксея Міхайлавіча ў сяле Каломенскае. Унутры было 270 пакояў і незлічоная колькасць раз'бяных вокнаў.</p>
XVIII Асветніцтва	<p>Навука. Філасофы Вальтэр і Жан Жак Русо, Дэні Дзідро і Шарль Мантэск'е. "Энцыклапедыя, ці Тлумачальны слоўнік навукаў, мастацтваў і рамёстваў (1751-1780, 35 тамоў). Аповесць "Кандыт" і "Філасофскі слоўнік" Вальтэра. Творы Ж. Русо: "Аб грамадскім дагаворы" (1762) і "Роздум аб пачатку і асновах няроўнасці" (1755), раман "Эміль, ці Аб выхаванні". "Дэкларацыя правоў чалавека і грамадзяніна" (1789).</p> <p>Літаратура. Англійскія раманы: Даніэля Дэфо "Прыгоды Рабінзона Крузо" і "Падарожжа Гулівера" Джонатана Свіфта. Нямецкія творы: драма "Злодзей" Фрыдрыха Шылера, раман "Пакуты юнага Вертэра" і трагедыя "Фаўст" Іагана Вольфганга Гётэ.</p> <p>Тэатр. Венецыя - цэнтр тэатральнага мастацтва. Французскія п'есы "Севільскі цырульнік", "Жаніцьба Фігаро" П'ера Агюстэна Бамаршэ.</p> <p>Музыка. Нямецкі кампазітар Іаган Себасц'ян Бах. Вольфганг Амадэй Моцарт - аўстрыйскі кампазітар і яго оперы "Жаніцьба Фігаро", "Дон Жуан", "Чароўная флейта". Італьянскі кампазітар Антоні Вівальдзі ("Поры года").</p> <p>Выяўленчае мастацтва. Францускі мастак Жан-Луі Давід - заснавальнік "рэвалюцыйнага класіцызму" (карціны "Смерць Сакрата", "Клятва Гарацыяў"). Франсуа Бушэ - мастак стылю ракако (карціны "Пастушкая сцэна", "Купанне Дзіяны", "Трыумф Венеры").</p> <p>У архітэктуры - барока і ракако. Храм Віскірхе (Германія). Вюрцбургская рэзідэнцыя нямецкага архіепіскапа Іагана. Плошча Людовіка XV у Парыжы. Сады і паркі.</p> <p>Побыт. Абутак на высокіх і шырокіх абскасках. Вельмі шырокія жаночыя спадніцы, доўгія шлейфы (ад 2-х да 13-і м). У жанчын - сукенкі з глыбокім дэкальтэ (выразы на грудзях), панчохі і падвязкі на нагах. Вееры, маскі і мушкі ў жанчын. Масонскія ложы.</p>	<p>Навука. Філасофы Казімір Нарбут, Міхаіл Карповіч, астраномы Марцін Пачобут-Адлянціцкі, Тамаш Жаброўскі. "План, які не з'яўляецца нормай" эканаміста Сцяпана Міхаіла Аскеркі.</p> <p>Адукацыйная камісія. Парафіяльныя, паў-акруговыя і акруговыя школы. Галоўная Віленская школа. Антоній Тызенгаўз, Жан Эмануэль Жылібер. Медыцынская школа ў Гародні. Батанічны сад.</p> <p>Мастацтва. Вядомы мастак Рыгор Мядзведзкі размалёўваў цэрквы, пісаў абразы ("Спас Уседзяжыцель" і інш.) для іканастаса царквы ў в. Папова Гара, у 1783 г. стварыў іканастас Ільінскай царквы ў в. Журавічы (Рагачоўскі р-н). Абраза Маці Божай Жыровіцкай. Веткаўская стараабрадчая іканапісная школа.</p> <p>Прыгонныя тэатры. Нясвіжскі і Слуцкі Радзівілаў, Гарадзенскі Тызенгаўза, Слонімска-Міхала Казіміра Агінскага. Драматург Францішка Уршуля Радзівіл.</p> <p>Тэатр. Слуцкія паясы. Майстар Ян Маджарскі.</p> <p>Архітэктура. II пал. ст. - пераход ад барока да класіцызму. Палацава-паркавыя ансамблі. Палацы Ружанскі Сапегаў (арх. Я.С. Бекер) і Свяцкі Валовічаў (арх. Дж. Сака). "Віленскае барока" (1730-я - 1780-я гг.) - арх. Я.К. Глаўбіца. Архітэктары Ю. Фантана, Л. Грынцэвіч, А. Асікевіч, Т. Жаброўскі, Г. Лінкевіч, А. Парак. Сафійскі сабор у Полацку. Касцёл кармелітаў у Глыбокім. Палац Пацёмкіна ў Крычаве (1778 - 1787 гг.) - арх. І. Я. Стараў.</p>	<p>Навука. Адкрыццё ў 1725 г. Акадэміі навук. Знакамітыя гісторыкі: В. М. Тацішчаў, М. Ю. Ламаносаў, І. М. Болцін, М. М. Шчарбатаў.</p> <p>Адукацыя. У пачатку стагоддзя ў пачала сваю працу Маскоўская школа матэматычных і навігацыйных навук, заснавана Марская акадэмія ў Пецярбургу. Пазней былі адкрыты Інжынерная, Артылерыйская, Медыцынская і іншыя школы. У 1708 г. - пераход да простага, грамадзянскага шрыфту і арабскіх лічбаў. У 1757 г. адкрыта Імператарская Акадэмія мастацтваў у Санкт-Пецярбургу.</p> <p>Літаратура. Класіцызм са сваім культам розуму і сентыменталізму. Н. М. Карамзін, Д. І. Фанвізін, Г. Р. Дзяржавін, І. А. Крылоў. Славуты вучоны і пісьменнік М. В. Ламаносаў. Першым рускім рэвалюцыянерам прынята лічыць А. М. Радзівічава.</p> <p>Вусная народная драма (драмы "Цар Максімільян", "Уяўны пан", "Лодка"). Рускі тэатр стварыў вялікі акцёр Ф. Г. Волкаў.</p> <p>Жывапіс і скульптура. Мастакі А. П. Антроп'еў, В. Л. Баравікоўскі, Д. Г. Лявіцкі, І. П. Аргуноў. Антон Паўлавіч Ласенка напісаў гістарычныя карціны: "Уладзімір і Рагнеда" (1770 г.), "Развітанне Гектара з Андрэамахай". Скульптуры: бюст А. В. Суворова, выкананы М. І. Казлоўскім, "Медны верхнік" - Э. М. Фалькане.</p> <p>Архітэктура. I пал. ст. - барока. Будуюцца Каменны і Кузнецкі масты, суконны, а таксама Манетны двары. Па праекце Ст. Ст. Растрэллі былі пастаўлены: Андрэўская царква, Зімовы палац, Смольны манастыр, Марыінскі палац.</p> <p>II пал. ст. - класіцызм. Дойліды: І. Я. Стараў стварыў Троіцкі сабор Аляксандра-Неўскай лаўры і Таўрычны палац у Санкт-Пецярбургу, В. І. Бажэнаў - Дом Пашкова (1784-1786 гг.) у Маскве, М. Ф. Казакоў - Вялікі Царыцынскі палац у Маскве, Д. Кварэнгі - Александрэўскі палац у Царскім Сяле, Акадэмію навук, Екацерынінскі і Смольны інстытуты ў Санкт-Пецярбургу, А. Рынальдзі - Мармуровы палац (1768-1785 гг.) у Санкт-Пецярбургу.</p>

(Працяг у наступным нумары.)

